

De com i per què biblioteca s'escriu en femení. Segona part

Montse Argente Jiménez, Neus Lora Lillo, Marta Perpiñán Arias

Revisió: Jesús Gascón

RESUM: *L'article descriu l'evolució social més recent del col·lectiu femení, des del seu confinament a la llar fins a la seva participació activa en la vida pública, així com les tendències actuals d'integració i igualtat d'oportunitats en tots els àmbits socials. En aquesta segona part s'estudia el paper actual de la dona en l'àmbit de la biblioteconomia. Per últim es fa un breu apunt sobre com l'ús discriminatori del llenguatge pot obstaculitzar la visibilitat de les dones i, per tant, no fer una representació exacta de la realitat.*

INTRODUCCIÓ

La participació del col·lectiu femení en els diversos àmbits de la societat no és una qüestió recent, sinó que, independentment de com s'hagi reconegut aquesta participació, ha estat un fet en totes les civilitzacions i cultures. No obstant això, la tendència general ha estat invisibilitzar la presència social de les dones en relació a la resta de la comunitat i projectar-la cap al marc intern de la família i de la llar.

La intenció d'aquest article no és altra que fer un recorregut per l'evolució social més recent d'aquest col·lectiu, partint de l'anàlisi de la seva presència i participació en la professió bibliotecària i en l'àmbit biblioteconòmic en general.

Per això, s'exposarà, en primer lloc, com es van superar els condicionants culturals que silenciaven la participació social i laboral de les dones i els ne-

Montse Argente Jiménez. Centre de Documentació de l'Institut Català de la Dona. Generalitat de Catalunya. margente@correu.gencat.es

Neus Lora Lillo. Gabinet Tècnic del Departament de Governació. Generalitat de Catalunya. nlora@governacio-ri.gencat.es

Marta Perpiñán Arias. Biblioteca de Fundació Emi, Institut Estudis Empresarials. mperpinan@fundemi.com

Article rebut el març de 2001

gaven el protagonisme en la vida pública, l'accés a l'ensenyament, la cultura i en general al món laboral.

Després del panorama històric ofert a la primera part de l'article, en què s'exposà com les dones van participar i tenir un paper determinant en el desenvolupament de les biblioteques durant els segles XIX i XX, abordem ara la situació actual. Encara cal lluitar per un major reconeixement social de les dones, com també per un autèntic equilibri entre homes i dones. En aquest sentit, exposarem quines són les tendències de les polítiques públiques d'àmbit europeu, estatal i autonòmic, per tal que les dones puguin assolir la plena igualtat d'oportunitats, no sols en teoria, sinó en la pràctica professional en tots els àmbits, inclòs el de la biblioteconomia i la documentació.

Donem algunes dades numèriques per fer-nos una idea del paper que ocupen les bibliotecàries en els llocs de responsabilitat i presa de decisió; fem palès, així, que en una professió majoritàriament femenina, els llocs de comandament són ocupats, també majoritàriament, per homes.

Finalment, en un apèndix, donem un breu apunt de l'ús del llenguatge. Molts termes i expressions són clarament sexistes i impliquen discriminació per a les dones. Tal com afirma la Unesco en les seves recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge, pot semblar que canviar els hàbits lingüístics no sigui un pas definitiu vers la igualtat entre dones i homes, però el llenguatge pot canviar gràcies a l'acció educativa i cultural i, per la seva estreta relació amb el pensament, influir positivament en el comportament humà i en la nostra percepció de la realitat.

MAINSTREAMING: ÚLTIMES TENDÈNCIES EN POLÍTIQUES PÚBLIQUES PER A LA IGUALTAT ENTRE HOMES I DONES

Per a tenir una idea precisa de la igualtat d'oportunitats entre homes i dones dins el context social actual s'haurien de conèixer quines són les polítiques públiques que se segueixen tant a l'estat com arreu, i com han anat evolucionant durant els últims vint anys.

Si ens centrem en la nostra professió, cal esmentar el *Manifest de la biblioteca pública de la Unesco 1994*,¹ que considera que la biblioteca pública ha de ser una institució democràtica d'ensenyament, de cultura i d'informació.

1. Unesco, *Manifest de la Unesco de la biblioteca pública 1994*. ([Barcelona]: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-documentalistes de Catalunya, 1995).

Els/les professionals hem d'assumir-ho per tal de fer-nos ressò dels canvis que s'han produït a la societat pel que fa a la situació de les dones, i contribuir a modificar la situació d'invisibilitat que han patit dins el món cultural. Si no comptem amb les dones a la societat, difícilment farem de les nostres institucions culturals eines veritablement democràtiques.

Diversos organismes internacionals apliquen el principi d'igualtat d'oportunitats, que consisteix en la participació equilibrada d'ambdós sexes en tots els àmbits de la vida pública i privada. Gairebé tots els estats d'Europa reconeixen en les seves constitucions el principi d'igualtat: s'hi té en compte l'obligació de no discriminar ningú per raó del seu sexe; no obstant això, per a aconseguir la igualtat real, cal que les institucions intervinguin activament per promoure aquest principi.

La igualtat d'oportunitats no té per objectiu beneficiar exclusivament les dones, sinó el conjunt de la societat, ja que el reconeixement dels drets de les dones es desprèn del reconeixement dels drets humans i contribueix al desenvolupament democràtic de les societats: és, clarament, un assumpte de justícia social.

Les polítiques públiques d'igualtat han anat evolucionant durant els dos últims decennis. El 18 de desembre de l'any 1979 l'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar la *Convenció sobre la eliminació de totes les formes de discriminació contra la mujer*² (va entrar en vigor el 3 de setembre de 1981). Aquest text promulga, de forma jurídicament obligatòria, principis acceptats universalment i mesures per a aconseguir que les dones gaudeixin dels mateixos drets que els homes a tot arreu. Es fa ressò de l'exclusió i restriccions que han patit les dones per raons, únicament, del seu sexe, i demana la igualtat de drets per a les dones en tots els àmbits (polític, econòmic, social, cultural, civil, etc.); la promulgació de lleis nacionals per a prohibir la discriminació; recomana mesures especials temporals per a accelerar la igualtat entre homes i dones, i disposicions per a modificar els models socioculturals que perpetuen la discriminació.

D'altra banda, l'inici de la política social europea es troba en la reunió que tingué lloc a París l'octubre de 1972, quan la Comissió Europea va sotmetre al Consell de Ministres un Programa d'Acció Social que proposava com a un dels seus objectius el de propiciar una situació en què s'assegurés la igualtat entre homes i dones al mercat laboral de la llavors Comunitat Econòmi-

2. Naciones Unidas. Comité para la Eliminación de la Discriminación contra la Mujer. *Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer*. ([Barcelona]: Naciones Unidas, Departamento de Información Pública, 1992).

ca Europea (CEE). Aquesta proposta va marcar un punt d'inflexió a partir del qual la CEE va dur a terme importants actuacions per aconseguir que la igualtat entre dones i homes fos efectiva.

S'havia fet palès que la mera aplicació de les lleis no era suficient per a promoure la igualtat d'oportunitats en la pràctica; així doncs, van néixer els programes d'acció comunitaris, mitjançant els quals es promouen accions concretes destinades a millorar la situació de les dones, en particular en matèria d'ocupació. Aquests programes es van presentar com a objectius i mesures operatives que comprometen tant la Comissió Europea com els estats membres.

A l'estat espanyol, la Constitució de 1978 eliminà definitivament les desigualtats jurídiques de la legislació i prohibí la discriminació per raó de sexe. El mateix any, el primer govern democràtic va crear la Subdirecció de la Condición Femenina, a partir de la qual naixeria, el 1983, l'Instituto de la Mujer (actualment vinculat al Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales). L'objectiu principal d'aquest organisme consisteix a desenvolupar el principi de no discriminació prescrit per la Constitució i a iniciar l'aplicació de les polítiques públiques per a la igualtat d'oportunitats a Espanya. Més endavant, consolidada l'ordenació autonòmica de l'estat, els diversos governs autonòmics engeguen accions polítiques per garantir la igualtat d'oportunitats que culminen en la creació d'organismes especialitzats en el tema: Emakunde – Instituto Vasco de la Mujer (1988), Institut Català de la Dona (1989) i Instituto Andaluz de la Mujer (1989). Aquests i d'altres organismes públics semblants conformen allò que algunes autores denominen “feminisme institucional”.

Actualment, a Catalunya, acaba de tancar-se el III Pla d'Actuació del Govern de la Generalitat per a la Igualtat d'Oportunitats per a les Dones, previst per al trienni 1998-2000,³ que ha tingut com a objectiu encaminar accions polítiques, socials i econòmiques per tal d'afavorir canvis en l'estructura de la societat catalana i fer possible una participació paritària d'homes i dones en tots els seus àmbits.

D'ençà de la III Conferència Mundial de les Dones de Nacions Unides, celebrada a Nairobi l'any 1985 es començà a utilitzar un nou terme per a designar la integració de les polítiques d'igualtat d'oportunitats dins les polítiques generals, amb la finalitat, però, que aquesta igualtat estigués perma-

3. Pla d'Actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la Igualtat d'Oportunitats per a les Dones. *Pla d'Actuació del Govern de la Generalitat de Catalunya per a la Igualtat d'Oportunitats per a les Dones, 1998-2000*. (Barcelona: Institut Català de la Dona, 1998).

nement present: transversalitat (*mainstreaming*). L'objectiu és que des del mateix moment de la planificació política es tingui present el principi d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones, i s'apliqui no únicament en aquest moment sinó també en la gestió i avaluació d'actuacions públiques.

La transversalitat s'ha anat consolidant com a un procediment possible en el marc de les polítiques d'igualtat desenvolupades en els últims anys. Tant la Plataforma d'Acció de Pequín de 1995 (document adoptat unànimement per 189 països de tot el món durant la IV Conferència Mundial de les Nacions Unides sobre les Dones, que els comprometia a eliminar la discriminació contra elles i tots els obstacles per a la igualtat real, i a incloure aquesta línia d'actuació en les seves polítiques i programes) com el IV Programa d'Acció Comunitari per a la Igualtat d'Oportunitats entre Homes i Dones (1996-2000)⁴ i el mateix pla per a la igualtat de l'estat espanyol se centren en aquesta idea d'integració.

A LA CONQUESTA D'UN ESPAI PROPI: LES BIBLIOTEQUES SOBRE DONES. UN ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Els actuals centres de documentació, biblioteques i arxius dedicats exclusivament a la dona tenen, com ja es va dir a la primera part d'aquest article,⁵ precedents històrics tant a Catalunya com a la resta d'Europa. L'aparició d'aquests centres està lligada a la progressiva participació de les dones en la vida pública, a l'interès per les qüestions relacionades amb el col·lectiu femení i a l'elaboració de treballs d'investigació i recerca relacionats amb el gènere, que cal recollir, emmagatzemar i donar a conèixer.

Malgrat els precedents esmentats, no serà fins els últims decennis del segle XX que es comencin a crear nombroses unitats d'informació sobre dones a tota Europa i Amèrica del Nord. Les causes tenen a veure amb la consolidació del moviment feminista a finals dels 60 i també amb l'aparició, en l'àmbit universitari, dels *women studies* que es proposen d'aplicar la perspectiva de gènere a tots els àmbits del coneixement, afavorint el desenvolupament d'una ciència menys androcèntrica.

A Espanya, les primeres d'aquestes unitats d'informació es formen a partir de 1975, Any Internacional de la Dona i any que van tenir lloc les Jornadas

4. Comisión Europea. *Programa d'Acció Comunitari per a la Igualtat d'Oportunitats entre Homes i Dones (1996-2000)*. (Barcelona: Institut Català de la Dona, 1996).

5. Publicada a *Item*, núm. 29 (juliol-desembre 2001), p. 88-100.

Nacionales por la Liberación de la Mujer, coincidint amb el començament de la transició política envers la democràcia. En 1976 s'organitzen a Madrid les Jornadas de Liberación de la Mujer i a Catalunya les Jornades Feministes Catalanes, totes dues importants en la definició del moviment associatiu feminista.

En aquesta època, doncs, comencen a formar-se els fons documentals de les primeres associacions feministes, alguns dels quals es mantenen hores d'ara en les biblioteques de les associacions que encara perduren.

Els primers organismes públics autonòmics es funden durant la dècada dels 80 (Institut Català de la Dona, Emakunde - Instituto Vasco de la Mujer, etc.) amb la finalitat de promoure i fomentar les condicions que facin possible la igualtat social d'ambdós sexes i la participació de la dona en la vida política, cultural i econòmica. De bell antuvi, comencen a organitzar centres de documentació especialitzats que esdevindran eines per a difondre les polítiques d'igualtat, facilitar la investigació sobre les dones i respondre les peticions d'informació d'estudiants, investigadors/es i professionals. Durant la dècada dels 90 es generalitzarà l'aparició d'organismes per a la igualtat en gairebé totes les comunitats autònomes espanyoles i, per extensió, de centres de documentació relacionats amb aquestes institucions.

Pel que fa a l'àmbit universitari, és també al llarg dels anys 80 quan es comencen a crear els primers seminaris universitaris d'investigació feminista, grups d'estudis interdisciplinaris que aprofundeixen en els estudis de gènere i que sovint han esdevingut instituts universitaris d'estudis sobre la dona, amb el suport de les universitats corresponents. Tenen el rang d'institut de recerca i desenvolupen programes de doctorat especialitzats en estudis de gènere, cursos de mestratge i congressos, i tenen, en molts casos, publicacions pròpies.

És així com neixen els serveis d'informació sobre dones que, tot i tenir el seu origen en àmbits diferents, produeixen, gestionen i cerquen informació sobre el col·lectiu femení i que, malgrat els seus diferents orígens i dimensions, tenen com a objectiu bàsic recollir, processar tècnicament i difondre els fons documentals i bibliogràfics de què són dipositaris, a més de donar suport documental a les activitats i funcions concretes de l'organització a què es vinculen.

Si es vol trobar una característica comuna a totes les biblioteques i centres de documentació sobre dones, cal parlar, sens dubte, del personal que hi treballa. Ja siguin homes o dones, es mostren especialment sensibles als assumptes que treballen i demostren un ferm desig d'esborrar els estereotips a què es veuen sotmeses les dones arreu –fins i tot en el seu mateix àmbit de treball, la docu-

mentació, mitjançant l'ús de llenguatges d'indexació no sexistes, eines bibliogràfiques específiques i activitats d'animació adreçades a la conscienciació de la dona pel que fa al seu rol en la societat actual.

Un altre nexce comú a aquestes biblioteques és el perfil d'usuari i usuària que tenen. Preferentment femení, en gran part es tracta de professionals, estudiants o investigadors/es que cerquen documentació referent als seus àmbits de treball, de dones compromeses amb l'avenç de la dona en la societat o lectores que demanen informació sobre temes específics per interès personal (salut, autoestima, sexualitat, etc.).

Tots els centres de documentació o biblioteques espanyoles d'aquest tipus s'havien organitzat independentment i treballaven sense cap mena de lligam ni coordinació entre elles. Durant les Jornadas Feministas de Madrid de l'any 1993 es desenvolupà un taller sobre l'organització de fons documentals sobre dones; hi coincidiren algunes professionals. Al final del taller, una de les conclusions a què es va arribar va ser la necessitat de posar en comú experiències i problemàtiques similars i establir una col·laboració estable i duradora. L'any següent, les responsables del Centro de Documentación de l'Instituto de Promoción y Estudios Sociales de Pamplona decideixen organitzar el I Encuentro de Centros de Documentación y Bibliotecas de la Mujer per continuar els tímids contactes iniciats a Madrid, conèixer l'estat de la qüestió i establir relacions amb altres professionals de l'estat amb objectius i inquietuds semblants. Hi assisteixen únicament vuit centres de diferents característiques i estatus jurídic, però es constata que, malgrat que tenen importants recursos documentals de qualitat, són poc coneguts en el seu territori, fins i tot pels professionals necessitats d'aquesta informació.

Així, es va decidir d'unir esforços per a promoure el treball d'aquestes unitats d'informació sobre dones. Entre les tasques proposades, hi havia el suport a l'estudi i la investigació, el foment de la lectura entre dones i un seguit d'activitats d'extensió bibliotecària com l'animació a la lectura, cursos d'escriptura creativa, trobades amb escriptores, presentació de novetats, etc. De les conclusions destaca la voluntat d'intercanvi periòdic d'informació bibliogràfica i l'organització de reunions anuals, obertes a la participació d'altres centres. Així doncs, els/les participants en la trobada de Pamplona marxen d'allà amb el compromís, per part de la Biblioteca de Mujeres, d'organitzar una segona trobada a Madrid, en la qual col·laborarà l'Instituto de la Mujer del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

En aquesta segona trobada (Madrid, 1995), que comptà ja amb la participació de catorze centres (de Catalunya, únicament l'Institut Català de la Do-

na de la Generalitat) es prenen dues decisions bàsiques per al futur de les biblioteques i centres de documentació sobre dones: una, l'elaboració d'un directori de centres d'informació especialitzats en aquest tema, per a donar-los a conèixer als professionals de la informació espanyols i als usuaris i usuàries interessades. El resultat fou la *Guía de bibliotecas y centros de documentación de mujeres en España*,⁶ publicada en 1996 i actualment en revisió per a una possible reimpressió. L'altra decisió fou la formació d'una xarxa de centres que permetés l'intercanvi i la col·laboració entre les persones que hi treballen, major cooperació interbibliotecària i el fet de compartir solucions a problemes comuns.

La tercera trobada (Granada, 1996), amb una participació ja majoritària de centres, serveix per a constituir definitivament la xarxa de biblioteques i centres de documentació de dones. Els seus integrants es comprometen a complir una sèrie d'objectius específics basats en el suport, la col·laboració i la participació, i en l'intercanvi d'informació i documentació sobre novetats bibliogràfiques específiques i activitats relacionades amb la dona (cursos, congressos, exposicions, etc.).

La següent trobada va tenir lloc a Barcelona el 1997. Tractà temes com la legalització de la xarxa, la creació d'un lloc web informatiu –que actualment es troba allotjat en la pàgina web del Centre d'Informació i Recursos per a les Dones de l'Ajuntament de Barcelona⁷– i la definició de noves línies d'acció i col·laboració basades en les necessitats detectades durant els últims anys i tenint en compte el creixement de la xarxa. Així, any rere any, s'han vingut fent aquestes trobades de centres: l'octubre de 2001 va tenir lloc la vuitena edició a Vigo. Les trobades permeten la incorporació de nous centres a la xarxa i la presentació i debat de les actuacions desenvolupades per les diferents comissions que les integren.

En general, es pot dir que la xarxa és un conjunt molt heterogeni de biblioteques i centres de documentació que no depèn de cap organisme administratiu concret i que està basat en la voluntat dels seus membres de cooperar i coordinar esforços dins el marc informatiu en què s'han creat.

Més de la meitat de les unitats integrants de la xarxa depenen dels organismes per a la igualtat de l'administració central i autonòmica: l'Instituto de la Mujer del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, l'Institut Català

6. Isabel de Torres; Aure Daza, *Guía de bibliotecas y centros de documentación de mujeres en España 1996*. (Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer, 1996).

7. "Red de Centros de Documentación y Bibliotecas de Mujeres" [en línia], Barcelona: Centre Municipal d'Informació i Recursos per a les Dones (CIRD), darrera act. 21/02/2001, accés gratuït, <<http://www.cird.bcn.es/cird/castella/einfor/einfor8.htm>>, [Consulta: 21/02/2001]

de la Dona, l'Institut Andaluz de la Mujer, l'Emakunde, etc. També en formen part centres dependents de l'administració local com el Centre d'Informació i Recursos per a Dones de l'Ajuntament de Barcelona, entre d'altres. Pel que fa als centres especialitzats d'universitats i instituts d'investigació feminista cal destacar el Grup de Geografia i Gènere de la Universitat Autònoma de Barcelona o l'Institut de Estudios de las Mujeres de la Universidad de Granada. Finalment, s'han d'esmentar els centres vinculats al moviment feminista, com la Biblioteca de Mujeres, que recull una quantitat importantíssima d'informació de gran qualitat, tot i haver estat fundada i gestionada tan sols per dues dones.

Malgrat les diferències administratives i tècniques dels centres integrants, el funcionament de la xarxa és unitari: no s'hi han creat subgrups. És la voluntat dels seus components la que facilita la cooperació de biblioteques procedents d'organitzacions molt diferents, però que entenen que han de coordinar esforços per assolir un objectiu comú. Aquesta sensibilitat tan peculiar fa possible el funcionament de la xarxa.

BIBLIOTECÀRIES CONTRA BIBLIOTECARIS?

SITUACIÓ ACTUAL DE LA PROFESSIONI EN FUNCIÓ DEL GÈNERE

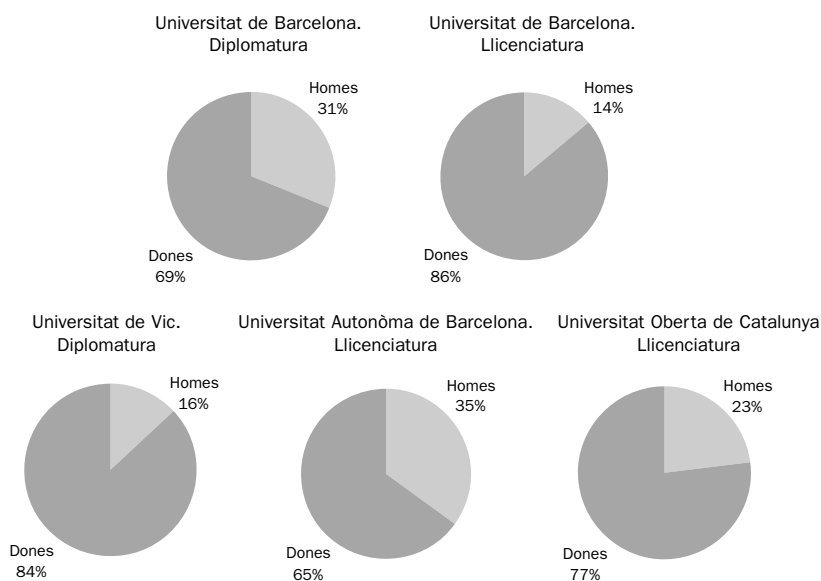
Per a reflexionar sobre la situació actual de les dones en el món bibliotecari i, concretament, sobre la participació d'aquestes en la professió, no n'hi ha prou amb la visió del passat i l'exposició del context social i polític actual que s'han ofert fins ara. Per a tenir una idea sobre quina és la participació femenina actual en la professió cal analitzar, en primer lloc, la seva presència en els estudis de Biblioteconomia i Documentació.

S'ha pres com a base els ensenyaments de diplomatura en Biblioteconomia i Documentació i llicenciatura en Documentació que imparteixen les universitats catalanes. En funció de les dades obtingudes, presentem el següent quadre comparatiu i suficientment significatiu:⁸

8. L'objectiu era aportar dades referents al mateix curs acadèmic; malauradament però, les dades donades pels respectius centres han estat d'anys diferents. Cal tenir en compte que alguns centres no fan públiques les dades fins que no apareixen a la memòria de la universitat corresponent.

Universitat	Tipus d'estudi	Homes	Dones	Total	Percentatge dones
Universitat de Barcelona ⁹	Diplomatura	180	400	580	68,9
Universitat de Barcelona	Llicenciatura	20	125	145	86,2
Universitat de Vic ¹⁰	Diplomatura	6	42	50	84
Universitat Autònoma de Barcelona ¹¹	Llicenciatura	8	15	23	65,2
Universitat Oberta de Catalunya ¹²	Llicenciatura	194	663	857	77,4

Com es pot apreciar, la quantitat de dones en aquests ensenyaments és àmpliament superior a la d'homes. No obstant això, la diferència, tot i que continua essent gran, ha anat minvant en el temps a mesura que l'evolució de la societat ha trencat amb els antics clixés de professions exclusives per a homes o per a dones.

9. Informació facilitada per la Secretaria de la Facultat de Biblioteconomia de la Universitat de Barcelona . Dades corresponents al curs acadèmic 2000-2001.[Consulta: 7-2-2001]

10. Informació facilitada per Manuel Llanas, cap d'estudis dels Estudis de Biblioteconomia de la Universitat de Vic. Corresponen al curs acadèmic 2000-2001. [Consulta: 7-2-2001]

11. Informació facilitada pel Servei d'Estadístiques de la UAB. Dades corresponents al curs acadèmic 1999-2000. [Consulta: 7-2-2001]

12. Informació facilitada pel Servei d'Estadístiques de la UOC. Curs acadèmic 1999-2000. [Consulta: 7-2-2001]

Si les dades s'haguessin obtingut del conjunt de l'Estat espanyol, no hi ha dubte que haurien estat molt semblants a les anteriors. Com a mostra d'aquesta afirmació, s'ha consultat l'Instituto Nacional de Estadística,¹³ essent un total de 290.307 el nombre de dones que cursen estudis superiors de ciències socials i jurídiques, cosa que representa un 65,99 % del total d'alumnes matriculats.

Així doncs, basant-nos en les dades obtingudes podem afirmar que les dones continuen tenint una elevada representació entre els estudiants de biblioteconomia i documentació.

El futur no és fàcil de predir, però si hem de fer cas a les estadístiques que reflecteixen que les dones cada cop cursen en major nombre estudis universitaris, és fàcil d'assegurar que la professió (almenys el seu estudi) continuarà en mans del sexe femení, la qual cosa, tot i que pugui semblar una mica subjectiu, és de justícia, ja que no es poden negar els esforços i el treball de les dones per a consolidar la professió al llarg de l'últim segle.

Pel que fa a l'àmbit professional en el conjunt de l'estat espanyol, s'ha recorregut a la FESABID (Federación Española de Sociedades de Archivística, Biblioteconomía, Documentación y Museística),¹⁴ per tal d'obtenir dades de totes les associacions de professionals de la biblioteconomia integrades en aquesta federació. Hem consultat tretze associacions:

- Artxibozain, Liburuzain eta Dokumentazainen Euskal Elkarte (ALDEE);
- Asociación Andaluza de Bibliotecarios (AAB);
- Asociación Andaluza de Documentación (AAD);
- Asociación Asturiana de Bibliotecarios, Archiveros, Documentalistas y Museólogos (AABADOM);
- Asociación de Bibliotecarios, Archiveros y Documentalistas y Museólogos de Extremadura (ABADMEX);
- Asociación de Bibliotecarios y Documentalistas de Guipúzcoa;
- Asociación Española de Documentación Musical;
- Asociación Nacional de Bibliotecarios, Archiveros y Documentalistas (ANABAD);
- Asociación Navarra de Bibliotecarios (ASNABI);
- Associació de Bibliotecaris, Arxivers i Documentalistes de les Illes Balears (ABADIB);
- Associació Valenciana d'Especialistes en Informació (AVEI);

13. *Instituto Nacional de Estadística* [en línia]. [Madrid]: INE. Accés gratuït. <<http://www.ine.es>> [Consulta: 7 de febrer del 2001]

14. *Federación Española de Sociedades de Archivística, Biblioteconomía, Documentación y Museística*. [en línia]. Madrid: FESABID. Accés gratuït. <<http://www.fesabid.org>> [Consulta: 1 de febrer del 2001]

- Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya (COBDC);
- Sociedad Española de Documentación e Información Científica (SEDIC).

No hem volgut desglossar totes les dades obtingudes, per tal de no allargar-nos excessivament amb xifres innecessàries que, sens dubte, podrien ser motiu d'un estudi més aprofundit. Només destacarem que el percentatge total de dones membres d'aquestes associacions se situa entre un 70% i un 80% i que la denominació de gairebé totes les associacions professionals fa servir el genèric masculí, obviant la palesa majoria de les seves associades.

Si comparem la participació de les dones en les associacions de professionals amb les de l'apartat referit a l'ensenyament, observarem el que ja comentàvem abans: malgrat l'increment de participació masculina, la presència de les dones en aquesta professió continua essent bàsica i la seva rellevància innegable. No obstant això, cal preguntar-se: qui deté el poder de decisió?

Com a totes les branques laborals, en l'àmbit bibliotecari els càrrecs directius estan ocupats majoritàriament per homes. A Catalunya, excepcionalment, la directora de la Biblioteca de Catalunya és actualment –i per primera vegada en vint anys– una dona. Quant als càrrecs directius de les facultats (degans o deganes), escoles (directors o directores), o estudis de Biblioteconomia i Documentació, podem dir que, a Catalunya, el repartiment és més igualat: dels quatre centres estudiats, dos responsables són homes (UdV, UOC) i dues, dones (UB, UAB).

En l'àmbit estatal, cal recordar que els últims directors de la Biblioteca Nacional, han estat homes –de fet, en tota la història de l'entitat, mai no ha ocupat aquest càrrec una dona. A la resta de comunitats autònomes els càrrecs de director de les biblioteques autonòmiques són detinguts per homes, sovint poc vinculats a la professió –escriptors, historiadors, professors universitaris, etc.–, però de demostrada lleialtat partidista.

Pel que fa a la resta del món, hem optat per observar el cas de l'IFLA,¹⁵ que té 1.622 membres de 143 països d'arreu del món: el seu equip directiu està format per deu persones, cinc de les quals són homes, tot i que el càrrec més important està ocupat per una dona.¹⁶

La pregunta que sorgeix és òbvia: si les dones en el passat varen contribuir decisivament a crear l'actual professió i aquesta és exercida avui majoritàriament per dones, ¿per què no ocupen els càrrecs de decisió que els permetin de decidir el seu propi destí?

15. *International Federation of Library Associations and Institutions* [en línia]. The Hague: IFLA. <<http://www.ifla.org>> [Consulta: 2 de febrer del 2001.]

16. Les dades individuals han estat repetidament demanades a la responsable de la Round Table for Women's Issues d'IFLA, la senyora Marta Terry, sense haver obtingut cap resposta.

DIT I FET PERÒ... FEM UN ÚS NO SEXISTA DEL LLENGUATGE A LA PROFESSIÓ? EVIDÈNCIES I SUGGERIMENTS

Per fer realitat la igualtat d'oportunitats entre homes i dones s'ha de tenir present la perspectiva de gènere en totes les professions, en les polítiques generals d'ocupació, salut, joventut, urbanisme, cultura: en la societat en general. No s'ha d'oblidar ni descuidar que els valors socials i models de comportament es transmeten en gran manera a través de la llengua. De la mateixa manera que no es pot deixar de banda la influència de la societat sobre la llengua, tampoc es pot obviar la d'aquesta sobre la societat: el llenguatge i la societat en què aquest neix i es fa servir estan profundament relacionats.

El llenguatge és un instrument de coneixement de la realitat, d'expressió i de comunicació entre les persones que representa simbòlicament el món real i serveix per a expressar la percepció que la persona té de la realitat. El llenguatge està en la base de totes les relacions humanes i socials, evoluciona constantment i es transforma en la mateixa mesura que ho fa la societat, reflectint els canvis que aquesta mateixa pateix.

La manera en què ens parlen des de la infància ens fa formar-nos una determinada visió del món. És per aquest motiu que quan, en parlar o escriure, es fan servir els masculins com a genèrics per a designar totes les persones (els metges, els científics, etc.), es dona una visió masculina del món, visió que es va reforçant a través dels anys, passa de generació en generació i transmet tots els prejudicis sexistes que releguen les dones a un paper social d'invisibilitat que no té res a veure amb la realitat.

El següent text palesa el que volem dir:

“El sexismo se transmite a través de mecanismos sutiles. Precisamente estos métodos son los más difíciles de combatir. Para eliminarlos, lo primero que hay que hacer es desenmascararlos, darlos a conocer y, a continuación, buscar alternativas.”¹⁷

Cercar un ús del llenguatge que representi el subjecte femení es converteix, per tant, en una necessitat quan es vol reflectir la realitat tal com és (hi ha homes i dones, bibliotecaris i bibliotecàries, nens i nenes, etc.) i això porta a replantejar les regles d'ús del llenguatge que obstaculitzen la representació de les dones i que no les consideren subjectes del seu propi destí ni del seu discurs.

17. Maribel del Olmo; Ricardo Lucena; Nuria Montero, *Futuro sin ismos, futuro sin barreras* (Madrid: Asociación Mujeres por la Paz, 1993), p. 96.

Per analitzar els usos del llenguatge en general i en la professió bibliotecària cal tenir en compte diversos aspectes:

- *La importància i el poder del llenguatge*: la llengua en el seu paper de representació simbòlica, serveix per a definir la realitat. Allò que no té nom no existeix, és a dir, perquè alguna cosa existeixi necessita ser anomenada. Investigacions de psicoanalistes com Luce Irigaray o de lingüistes com Patrizia Violi, han manifestat que la constitució de les dones en subjecte lingüístic és un procés que aquestes realitzen amb dificultat en una llengua que les ha considerat sempre com a objectes. En aquest context, per accedir a la condició de subjectes s'han d'identificar amb la forma que es considera universal, que és la del masculí, negant l'especificitat del seu sexe i traient significat i valor al fet de ser dona.
- *La representació d'homes i dones mitjançant la llengua*: una forma de representar-los és l'existència de gèneres gramaticals diferenciats. Aquest tret lingüístic no és universal, però el català, com altres llengües romàniques, és una llengua amb gènere que té morfemes distintius per al masculí i el femení. En una societat patriarcal, aquesta simbolització mitjançant el gènere gramatical es tradueix en unes normes concretes d'ús segons les quals la relació que es dona entre els dos gèneres no és d'autonomia i de diferència, sinó de derivació: el femení deriva del masculí com a la seva negació; les regles d'ús del gènere gramatical no tenen en compte l'existència autònoma de les dones. No obstant això, la humanitat està formada per dos sexes i no per un que defineix l'altre o del qual aquest en deriva. Per tant, les normes d'ús del gènere gramatical, que no són accidentals o arbitràries, sinó resultat d'una convenció social, dificulten la representació adequada de les dones, perquè desplacen la seva experiència i la fan derivar de l'experiència masculina. A més, aquestes normes tampoc representen adequadament els homes, perquè els porta a ocupar un paper i un espai que no els correspon.
- *La necessitat de canvis en l'ús del llenguatge*: des de fa aproximadament vint anys, el moviment de dones ha evidenciat aquesta necessitat i ha exigit una reflexió política sobre el llenguatge. La llengua com a producte social, està viva, evoluciona i canvia contínuament. Les normes, lleis, convencions i hàbits que en regulen l'ús es transformen en el temps.

Els biaixos sexistes en l'ús de la llengua provenen d'idees, prejudicis i consideracions sexistes sobre el paper dels homes i les dones a la societat i al món. L'ús sexista de la llengua té més a veure amb la cultura que no pas amb la lingüística. De fet, els recursos que la llengua ofereix per a representar les dones, són, sens dubte, molt superiors als obstacles i no es tracta, tampoc, de provocar canvis en la llengua per exigències dels temps que corren o per la pressió social o institucional –és a dir, per ser “políticament correctes”. Els canvis han de tenir a veure amb la necessitat existencial de les dones que el llenguatge les representi i les anomeni.

Tant la Unió Europea com els governs estatal i autonòmic, la Unesco i altres institucions representatives recomanen que la societat faci el màxim esforç per tal d'eliminar les formes discriminatòries del llenguatge en referir-se a les dones. Sols així s'acabarà amb els estereotips de gènere vigents en la societat, contribuint, en evitar la discriminació per raó de sexe, a evitar la discriminació social.

BIBLIOGRAFIA

- Encuentro de Centros de Documentación y Bibliotecas de Mujeres (5è: 1998: Telde). *Conclusiones*. Telde: Ayuntamiento de Telde, Casa Municipal de la Mujer, 1999. 99 p.
- Guía mainstreaming*. Madrid: Comunidad de Madrid, Dirección General de la Mujer, 1999. 162 p.
- Hernández, Caterina. *La llengua també és femenina*. 2a ed. [Barcelona]: Servei de Normalització Lingüística de la CONC, 1999. 23 p.
- Irigaray, Luce. *Yo, tú, nosotras*. Madrid: Cátedra, 1992. 131 p. (Colección Feminismos; 7). ISBN 84-376-1098-2.
- Lledó, Eulàlia. *El sexisme i l'androcentrisme en la llengua: anàlisi i propostes de canvi*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació, DL 1992. 64 p. (Quaderns per a la coeducació; 3). ISBN 84-7488-961-8.
- Terry, Marta. “Women presence in IFLA: a first approach”, en: *Know-how Conference on the World of Women's Information* (1998: Amsterdam). 3 p.
- Trobada de Centres de Documentació i Biblioteques de Dones (4a: 1997: Barcelona). *Conclusiones*. Barcelona: Institut Català de la Dona, [1997]. 96 p.
- Unesco. *Recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya, 1992. 19 p.

M. Argente, N. Lora, M. Perpiñán. *De com i per què biblioteca s'escriu en femení. Segona part*

Ús igualitari del llenguatge en l'administració municipal de Cornellà de Llobregat. Cornellà de Llobregat: Ajuntament, 1996. 16 p.

Violi, Patrizia. *El infinito singular.* Madrid: Cátedra, 1991. 173 p. (Colección Feminismos; 2). ISBN 84-376-0978-X.

Women, information, and the future: collecting and sharing resources worldwide. Wisconsin: Highsmith Press, 1995. 296 p. ISBN 0-917846-67-2.